

Király László

A hatvanéves Górecki egyházi zenéjéről

1993. december 6-án ünnepelte 60. születésnapját Henryk Mikolaj Górecki, akinek pályája annak a fiatal zeneszerzőkből álló

Király László zeneszerző, a Magyar Rádió külső munkatársa, zenei rendező.

csoportnak tagjaként kezdődött, melyet „lengyel iskola” néven ismert meg a világ a 60-as évek elején. Világhírű pályatársa, Krzysztof Penderecki neve már Magyarországon is ismerősen cseng, Górecki munkássága azonban csak az utóbbi években vált ismertté Nyugaton is, elsősorban a „Siratóénekek” alcímet viselő, 1976-ban komponált III. szimfóniája révén, melynek CD-felvételéből – a kortárs zene történetében példátlan módon – 500 000 példányt adtak el 1993-ban.

Górecki stílusa – mint a legtöbb zeneszerzőé az 50-es években – a szerializmus (Webern, Boulez, Nono) nyomán alakult ki, de már a zeneszerző korai darabjait is rendkívüli érzelmi feszültség, szigorú szerkesztés, valamint egyfajta aszketizmusra való hajlam jellemzi. Górecki expresszionista-avantgarde stílusa a 60-as évek során végletesen leegyszerűsödött, és ez a gondolkodásmód bizonyos fokig kapcsolódási pontokat talált az úgynevezett „minimal music”-kal. A lengyel zeneszerző darabjainak meditatív jellege azonban mindig erőteljes narrativitással párosult, s ez alapvető különbséget jelent a céldramaturgiát nem ismerő amerikai minimalisták zenéjével szemben.

A vallásos téma Górecki munkásságában – a 60-as évek elején írt *Genesis* (Teremtés) ciklust leszámítva – 1969-ben jelentkezik: *Canticum Graduum* (Grádicsok éneke) című zenekari darabja még csak címében és hangulatában jelzi a vallásos inspirációt. 1971-ben édesanyja emlékére *Ad matrem* címmel írt oratóriumot Górecki szoprán szólóra, vegyeskarra és zenekarra, mellyel 1973-ban megnyerte a Párizsi Tribune (a Rádióállomások nemzetközi kortárszenei versenye) I. díját. Ez az oratórium még nem szakrális zene, bár a szoprán szóló által énekelt szöveg egyértelműen utal a keresztfa tövében fiát sirató Szűzanyára („Mater mea, Lacrimosa, Dolorosa, Mater mea”).

Ugyanebben az évben (1971) *Két szent ének* címmel bariton szólóra és zongorára (ill. zenekarra) születik kompozíció a zeneszerző műhelyében, Marek Skwarnicki lengyel szövegére.

Az első olyan alkotás, amely már szövegében is egyértelműen egyházi fogantatású, az „*Euntes ibant et flebant*” („Mindnyájan mentek és sírtak”, Zsolt 125,6; 94,6) című vegyeskari kompozíció 1972-ből, majd az 1975-ben született *Amen* című vegyeskar.

Mindkét művet az 1976-os Varsói Őszön hallottam, mégpedig a Poznani Fiúkórus előadásában, tehát e darabok előadása nem csak felnőtt vegyeskaron képzelhető el. A két darab közös vonása, hogy a zenei anyag diatonikus,

könnyen intonálható, bár nagyfokú koncentrációt igényel, valamint az, hogy e darabok címe egyúttal maga a szöveg is.

1978-79-ben ismét nagyszabású kompozíció gyarapította Górecki életművét: Szent Szaniszló mártíromságának 900. évfordulójára oratóriumot írt bariton szólóra, vegyeskarra és szimfonikus zenekarra (*Beatus vir*). A mű születésének körülményei sem mindennaposak: a darabot Karol Wojtyła krakkói érsek rendelte a zeneszerzőtől, ám miközben a zeneszerző a művét írta, a megrendelő II. János Pál néven Szent Péter trónjára ült. Az oratórium bemutatója 1979 júniusában volt a krakkói ferencesek templomában a pápa jelenlétében. A művet a zeneszerző vezényelte.

Zsoltárokból válogatta össze Górecki az oratórium szövegét, mégpedig oly módon, hogy az kifejezze a mártírhalált halt lengyel püspök szenvedéseit, ugyanakkor utaljon a pápára is. A zenei anyag rendkívül egyszerű, aszketikus, de feszültségteli. Az oratórium bevezetése perceként tartó – mindössze három hangmagasságon mozgó – kiáltozás. Mintha az eget ostromolná a kórus: „Domine!” A bariton szóló rendkívül lassú, széles, néhány hangon mozgó dallama meghatározza a darab léptékét. A lassú, de fokozatos fejlesztés több hangnemváltás „stációján” keresztül juttatja el a művet a csúcspontra, amikor is a szólista és a kórus egyesült erővel, szinte extázisban zengi a 30. zsoltár szavait: „Domine! Deus meus es tu”. Ezek után mintha az ég nyílna meg, percekig tartó, véget érni nem akaró harangozásban teljesedik ki az örömrivalgás. A gyönyörű, halk epilógus a kóruson hangzik fel, majd a 33. zsoltár csendíti ki a kompozíciót: „Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus. Beatus vir, qui sperat in eo”.

A kompozíciónak óriási sikere volt az 1980-as Varsói Őszön. A siker elsősorban a darab szépségének és erőteljes expresszivitásának szolgált, de talán annak a ténynek is, hogy ekkor a Szolidaritás szakszervezet volt hatalmon, ami lehetővé tette a darab bemutatóját. Az előző évben ugyanis nem lehetett kitűzni a művet a Varsói Ősz programjára. A júniusi bemutató is teljes csendben zajlott le, majd a zeneszerzőt megfosztották a Katowiczei Zeneakadémia rektori tisztjétől, mondván, hogy „nem lehet az ifjúság nevelését olyan valakire bízni, aki ily mértékben került a klerikális reakció hatása alá”. Szerencsére Górecki továbbra is kitartott vallásos hite mellett, és 1981-ben újabb művet írt, ezúttal vegyeskarra, *Miserere* címmel. A több mint félórás, monumentális, minimum 120 énekesre számító kompozíció szövege mindössze ennyi: „Domine Deus noster, Miserere nobis”. Régi egyházi zenére emlékeztető egy szólamú dallammal kezdődik a mű a basszus szólóban, majd fokozatosan 8, ill. 10 szólammá terebélyesedik a zenei anyag. Ez az építkezés az III. szimfóniából ismerős, a teraszos szerkesztésmód viszont emlékeztet a *Beatus vir* dramaturgiájára, de a *Miserere* nagyformája mégis egyéni.

A 80-as években Górecki számos egyházi kórusművet írt. Ezeknek nagy része kéziratban van és nem sikerült ezidáig hangversenyeken sem hallanom e kompozíciókat.

Kivétel ez alól a *Totus tuus* c. vegyeskar 1987-ből, amelyet a pápa harmadik lengyelországi látogatás alkalmából komponált a zeneszerző. Maria Boguslowska szövege így hangzik: „Totus tuus sum, Maria, mater nostri Redemptoris, Virgo Dei, Virgo pia, mater mundi Salvatoris. Totus tuus sum, Maria.” A mű zenei anyaga – Górecki többi egyházi ihletésű kompozíciójához hasonlóan – tonális, diatonikus, homofón, végletesen egyszerű, bár néhány helyen izgalmas, enharmonikus modulációkkal is találkozhatunk a darabban. Az áhítat, az őszinteség és tisztaság, amely ebből a kórusműből árad, senkit sem hagy érintetlenül.

Végül, egy csodálatos remekmű, amelynek hatását a zeneszerző III. szimfóniájához tudom hasonlítani. (A szimfóniáról itt nem írok részletesen, mert nem egyházi jellegű kompozíció, mindenesetre Górecki főműve.)

Az *O Domina nostra* című, szopránra és orgonára írt kompozícióról van szó, amely – alcíme szerint – meditáció a Fekete Madonna előtt. Ez a csodálatos zene, amely lényegében hármashangzatokból áll, egy olyan nagytehetségű alkotó műve, aki a legismertebb, legközhelyszerűbb fordulatokat is új, igaz, érvényes tartalommal tudja megtölteni. Mintha a zeneszerző egyenesen Isten előtt állna, kitérve neki lelkét, készen a bűnbánatra és megtisztulásra.

Örülnék, ha írásommal sikerült volna felkeltenem az érdeklődést Górecki művei iránt. Úgy gondolom, érdemes lenne Magyarországon szerzői hangversenyt rendezni e kompozíciókból.

Górecki egyházi művei (diszkográfiával):

1. Euntes ibant et flebant (1972) vegyeskarra BH
2. Amen (1975) vegyeskarra BH
3. Beatus vir (1979) – zsoltár, baritonszólóra,
vegyeskarra és nagyzenekarra BH
(35' Decca Record 1993;
Muza Polskie Nagrania 1993; Stradivarius 1993)
4. Miserere (1981) a cappella vegyeskarra BH
5. Öt Mária-ének (1985) vegyeskarra ms
6. O Domina Nostra (1985-90) szopránra és orgonára BH
(21' ECM Record 1993)
7. „Védemed alatt” (Mária ének) (1985) vegyeskarra ms
8. Angelus Domini (1985) vegyeskarra ms
9. Totus tuus (1987) vegyeskarra BH (11' Decca Record 1993)
10. Come Holy Spirit (1988) vegyeskarra ms

BH: Boose & Hawkes;

ms: kézirat

A hatvanéves Górecki egyházi zenéjéről

molto assai (to us) *Molto espressivo*
pp *molto assai*

S.A. MA-RI-A MA-RI-A!

T.B.

pp *molto assai*

MA-RI-A MA-RI-A!

(2)

Lo stesso tempo ha Tranquillo o DOLCE CANTARE

(3) *p* (2) (3)

Tu-tus sum, Ma-ri-a,

Ma-ter ho-sti Re-sump-tis,

(2) (3)

Vir-go De-i, Vir-go bi-a,

meno espressivo
mezzo p

Ma-ter ma-ri Ma-ter ma-ri